

Na de bevrijding wordt zoveel mogelijk over dit oorlogshoofdstuk gezwezen. Maar Jan Vinken, dan opsporingsambtenaar van de afdeling economische collaboratie, en een collega laten de zaak niet rusten. De eerder genoemde chauffeur Van Geijt wordt aan de tand gevoeld. De rechercheurs laten Van Geijt in een auto stappen en gezamenlijk rijden de drie mannen urenlang rondjes door Tilburg en omgeving. De nerveuze Van Geijt wijst de plekken aan waar hij textiel had geladen en Vinken noteert dit gretig in zijn onderzoeksdossier. Onder meer de naam van AaBe, misschien wel de belangrijkste textielfabriek van Tilburg, wordt neergepend.

Ontkennen

Het loopt met een sisser af. De meeste fabrikanten ontkennen na de oorlog hun betrokkenheid. Veruit de meeste dossiers leiden tot seponering door gebrek aan bewijs. Ook AaBe wordt vrijgesproken. Sommige fabrikanten zitten even vast of krijgen huisarrest. En Jan Vinken? Zijn optreden wordt bepaald niet gewaardeerd in het fabriekantenmilieu.

Een chauffeur van een fabrikant adviseert hem te stoppen met zijn researchewerk, anders acht hij de kans op moord groot. Ook wordt hij geïntimideerd door een advocaat: „U moet ophouden met dit werk en dan komt het ook voor u wel in orde. Daarvoor zal ik zorgen.”

Uiteindelijk komt Vinken inderdaad op zijn pootjes terecht. In het begin vindt hij maar lastig nieuw werk – gelukkig blijken de dreigementen en intimidaties niet serieus –

1 De fabriek W. Brands & Zn. aan de Hoogvensestraat, omstreeks 1917.

2 Jan Vinken ruim na de oorlog.

3 Ben Brands (rechts) neemt in 1961 felicitaties in ontvangst van zijn voormalige advocaat Jan de Pont bij het 100-jarig bestaan van het bedrijf W. Brands & Zn.

4 Een vrachtwagen waarvan het kenteken is afgegeven in 1938 waarmee mogelijk het 'zwarte textiel' is vervoerd

5 Een jonge Max Goijarts, Tilburgs eerste jazzpionier.

maar ook in dit geval heelt de tijd de wonden. Hij krijgt onder meer een belangrijke functie in het Tilburgse ziekenhuiswezen.

Schilderijen en verzet

En wat gebeurde er met die miljoenen die verdiend werden? Dat antwoord is heel divers. Van de koop van omstreden schilderijen tot financiering van het verzet. Ben Brands, samen met zijn vader mede-eigenaar van de wollenstoffenfabriek W. Brands & Zn. aan de Hoogvensestraat in Tilburg, deed dat eerste. Hij verdiende 1,5 miljoen gulden aan de zwarte levering van textielstoffen.

Het stelde hem in staat te investeren in de verbouwing van zijn bedrijf. Brands besteedde eveneens een klein deel van de winst aan lonen. Hij schafte voor 800.000 gulden schilderijen aan uit de Gouden Eeuw. Die kwamen uit de collectie van de gerenommeerde Joodse kunsthandelaar Jacques Goudstikker. Bij de onfortuinlijke dood van Goudstikker op zijn vlucht in 1940 liet hij circa 1400 werken achter die geroofd werden door de Duitse bezetter. In slechts twee maanden verloor de familie vrijwel alles wat zij bezat. De zoektocht naar en restitutie van de werken duurt tot op de dag van vandaag.

Brands kreeg de schilderijen geleverd via een schimmige deal met de kunstinkoper van Hermann Göring, waarbij hij nog net zijn bankbiljetten van 1000 gulden kon gebruiken die uit de handel werden gehaald om de zwarthandel een halt toe te roepen. In een van de dossiers die na de oorlog zijn aangelegd voor zijn rechts-

vervolging, staat dat op 26 oktober 1945 acht schilderijen in beslag werden genomen bij zijn ouders. Ze werden in 1946 overgebracht naar het bureau van de Politieke Rijksrecherche aan de Lange Schijfstraat, later legde de belastingdienst er beslag op en werden ze opgeslagen in het belastinggebouw.

Zijn advocaat Jan de Pont, financier van het naar hem vernoemde museum in Tilburg, probeerde in 1948 een deeltje te sluiten met de president van het tribunaal dat uitspraak deed over de zaak-Brands. Hij stelde voor de schilderijen te leveren aan de Belastingdienst en de waarde in mindering te brengen op aan zijn cliënt opgelegde belastingaanslagen.

Waarde zou nu zo'n 3 miljoen euro zijn

Behalve schilderijen die toegeschreven werden aan Peter Paul Rubens en Govert Flinck, bevatte de Brands-collectie ook een schilderij met de titel *Saskia als Flora*, toegeschreven aan Rembrandt. Er zijn meerdere versies hiervan in omloop, naast het originele schilderij van Rembrandt hebben ook twee van zijn leerlingen een eigen versie naar het origineel gemaakt. Het was een groot schilderij en volgens de officiële taxatie destijds had het een verkoopwaarde van 240.000 gulden, wat naar de waarde van nu omgerekend zo'n 3 miljoen euro zou zijn. Waar dit schilderij en andere kunstwerken zijn gebleven, is onbekend. Ze staan als vermist geregistreerd. Vermoedelijk bevinden ze zich in particuliere collecties. Brands kreeg zeventien maanden gevangene-

nisstraf, uitgezeten van februari 1945 tot en met juni 1946 in het interneringskamp in Vught.

Vrijwaringsbewijzen

Aan de andere kant van het spectrum zat Max Goijarts, oprichter van het eerste Tilburgse jazzorkest en vanaf 1938 bedrijfsleider van de wolweverij van de bekende Enschedese Textielfirma N.V. N.J. Menko & Zn. Hij maakte het mogelijk dat de fabrikant uit Twente en Brands samen een gouden zwarte handel konden opzetten. Met het verdiende zwarte geld van in totaal 85.000 gulden kocht Goijarts voor 50.000 gulden sperren (vrijwaringsbewijzen) voor zijn Joodse schoonfamilie, waarvan het merendeel de oorlog desondanks niet zou overleven, en financierde hij voor 20.000 gulden het verzetswerk van Hendrik Postma uit Hengelo. Een ander deel van het geld ging naar de opvang van een groot aantal onderduikers in Tilburg, Goirle en Moergestel. Hij hielp mee bij de vlucht van Franse krijgsgevangenen en geallieerde piloten naar bevrijd gebied.

Goijarts werd vrijgesproken. Vanwege zijn goede daden had hij niet in strijd gehandeld met de belangen van het Nederlandse volk. Menko verdiende naar schatting 1,1 miljoen gulden aan de zwarte handel. Een bedrag tussen de 100.000 en 160.000 gulden werd besteed aan de onderduik van de Joodse familie Menko, die vanwege hun Joodse afkomst niet meer in de directie van het bedrijf zaten. Hun opvolgers lieten hen niet in de steek. Enkele familieleden overleefden.